

POSJETA KNJAZA NIKOLE CARIGRADU 1899. GODINE

Jovan Muhadinović

Prince Nikola was the first and only Montenegrin ruler who paid a visit to an Ottoman sultan. After the first, and particularly after the second visit of Prince Nikola to Tsargrad and the Sultan Abdul Hamid II, the two rulers confirmed friendly relations often motivated by their political goals and attempts to try to amend the situation of their countries and promote their interests in the Balkans.

Crna Gora je dobila nezavisnost na Berlinskom kongresu (1878), ali uprkos tome, duže vrijeme na njenim granicama nije bilo mirno. Sve granične linije nijesu bile utvrđene neposredno na licu mjesta, dok su sukobi u pograničnom dijelu bili svakodnevnica.¹

Prva knjaževa posjeta koja se dogodila 1883. godine, dovela je do uspostavljanja dobrih odnosa dviju država i rješenja nekih teritorijalnih pitanja koja su bila sporna i predstavljala prepreku saradnji Crne Gore i Turske.²

¹ Gavro Vuković, *Memoari vojvode Gavra Vukovića*, Cetinje, Obod, 1996, str. 623.

² Radoslav M. Raspopović, *Diplomatija Crne Gore 1711–1918*, Podgorica – Beograd, 1996, str. 414, 415, 416.

Interesantno je spomenuti reakcije Crnogoraca kada su saznali vijest o toj prvoj knjaževoj posjeti turskom sultanu. Gavro Vuković, ministar inostranih djela Crne Gore je o tome zapisao sljedeće:

„Stari Crnogorci su se revoltirali protivu toga Knjaževog preduzeća; mnogi naivno, iz ubjeđenja, a mnogi iz hipokrizije, navodili su hrpu nedotupavnih razloga; sramota je da Knjaz crnogorski ide kod Sultana, za Knjaza i za Crnu Goru. Navodili su strah da se otuda neće živ vraćati, već da će biti ubijen ili otrovan...“

„Karakteristično je što su neki držali da je njegov put kao neko izdajstvo: „Zar naš Knjaz da se ponizi da ide u Turke. Da je njegov otac, veliki vojvoda Mirko živ, o tome se ne bi smjelo ni pomisliti...“³

Navedeni citat jasno govori o tome koliko je vjekovna mržnja kroz stalne sukobe bila prisutna kod Crnogoraca. Običnom crnogorskom seljaku, ujedno i ratniku, koji je od malena učen i spreman za otpor neprijatelju koji mu je ugrožavao vjeru, sigurnost i slobodu nikako nije moglo biti korisno da crnogorski vladar ode sultanu. Prije tog događaja on je bio svjedok odlaska nekih glavara kod turskih velikaša na pokornost uz plaćanje danka. Sve to je, posebno za ostarjele Crnogorce, predstavljalo, u najmanju ruku, veliko poniženje i sramotu.

Poslije prvog boravka knjaza Nikole u Carigradu, predrasude stvorene u vjekovnoj borbi između Crnogoraca i Turaka o nemogućem prijateljstvu i miru dva naroda su počele da se ruše. Na tome su radile crnogorska vlada i Porta. Proces uspostavljanja dobrih odnosa će zahtijevati da prođu godine, ali će biti uspješno obavljen.⁴

³ Gavro Vuković, *navedeno djelo*, str. 452

⁴ Gavro Vuković, *navedeno djelo*, str. 623.

Turski sultan Abdul Hamid (1876–1909) je dobro poznao složenu situaciju na Balkanu, gdje je hrišćansko stanovništvo koje je još bilo pod turskom vlašću, oslonjeno na priznate hrišćanske kneževine, Crnu Goru i Srbiju, sanjalo o oslobođenju. On je pokušavao to da spriječi služeći se politikom ravnoteže moći, a bio je spreman i na određene teritorijalne ustupke.⁵

Knjaz Nikola je zato gledao da održi teško uspostavljene odnose dviju zemalja. Planirao je drugu posjetu sultanu već 1896, ali zbog određenih obaveza to se desilo tek 1889. godine.⁶

Sultan Abdul Hamid je radio na tome, ne samo da se saradnja dviju država nastavi, već da i njegov odnos sa crnogorskim knjazom ostane dobar i nakon njihovog prvog susreta. Interesovao se i o zdravlju knjaza Nikole. Preko svog izaslanika u Petrogradu poželio je knjazu brz oporavak, pozivajući ga da posjeti Carigrad. Smatrao je da će carigradski vazduh više prijati njegovom tijelu i zdravlju. Prijatno iznenađen ovim sultanovim činom knjaz je odgovorio da planira posjetu čim mu problemi sa reumatizmom prođu. Dirnut sultanovom pažnjom odgovorio je riječima: „Ne znam kako da se zahvalim poslije svih ovih komplimenata i pohvala, ostao sam bez teksta.“⁷

Po nalogu sultana je i turski poslanik na Cetinju, Fejzi-beg koji je po struci bio ljekar, dolazio da obiđe knjaza. Tom prilikom je rekao da sultan savjetuje da se crnogorski vladar

⁵ Dr Salih Jilmaz, „Osmansko – crnogorski odnosi za vrijeme Abdul Hamida II“, *Crna Gora i Osmansko carstvo* (zbornik), Matica crnogorska, Podgorica, 2017, str. 477.

⁶ Dr. Ugur Ozdan, „Tursko crnogorski odnosi u vrijeme Sultana Abdulhamida i Knjaza Nikole“, *Revija Forum, Zbornik izlaganja sa Okruglog stola o crnogorsko-turskom kulturološkom i ukupno civilizacijskom prožimanju* (Podgorica, 16. maja 2009), Podgorica, 2009, str. 17, 18.

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız, Perakende, Name-i Hümayunlar (Y. PRK.NMH), 7/14, (H. 29. Zilhidže 1313/11. 06.1896).

ukrca na parobrod koji će ga odvesti u Brusu (dan. Bursa). Tamo bi na raspolaganje dobio najljepšu palatu i liječio bi se u tamošnjoj banji. Abdul Hamidu je bio cilj da knjaz ne ode na liječenje u Beč.⁸ Htio je što više da ga veže za sebe u već komplikovanoj političkoj situaciji po Tursku na Balkanu.

Prijateljska veza vladara je bila uslovljena željom obojice da sarađuju na međunarodnom planu kao i da što bolje koriste svoje pozicije na račun dobro uspostavljenih odnosa i međusobnih ličnih slabosti. S obzirom na loš status Turske nakon Berlinskog kongresa, bolje pozicije za korišćenje prijateljstva sa sultanom je imao crnogorski vladar.

Knjaz Nikola se tako u pismu obraća sultanu decembra 1896, riječima kojima ističe: „beskrajno prijateljstvo, poštovanje i izuzetnu predanost Vama i želim da veze budu što čvršće.“ Pismo se završava rečenicom: „Želim Vam sve najbolje i znajte da Vam uvijek stojim na usluzi.“⁹

Crnogorska delegacija na čelu sa knjazom je posjetila tursku prijestonicu na Bosforu baš u trenutku kada se slavila godišnjica stupanja Abdul Hamida na prijesto. Renoviranje dvorca Emirgijan je bilo u toku, a troškove je snosilo osmansko Ministarstvo finansija. Načelnik opštine je lično kontrolisao renoviranje kao i bezbjednost i čistoću na ulicama koja je morala biti na nivou, prilikom posjete jednog stranog vladara Turskoj. Dvorski službenici Padišaha su dati na službu knjazu. Turska javnost je bila iznenađena time da je crnogorski vladar sa sobom doveo članove svoje porodice i bliske saradnike. Od porodice, tu su bili knjaginja Milena i princ Mirko, od saradnika: ministar inostranih djela vojvoda Gavro Vuković, knjažev pomoćnik gospodin Martinović, pratnja knjaginjina gospođica Naikom, pisar Šarl Punjet, kao i dvorski ljekar, dr.

⁸ Gavro Vuković, *navedeno djelo*, str. 624.

⁹ BOA, Yıldız, Esas Evraki (Y.E.E.), 59/41, (H. 17. Redžep 1314./3. 01. 1896).

Perazić. Turski poslanik sa Cetinja Ahmet Fevzi-paša (zbog diplomatskih zasluga 1896. godine je dobio čin paše)¹⁰ se u Carigradu pridružio crnogorskoj delegaciji, kao opunomoćeni predstavnik Turske u Crnoj Gori. Za doček crnogorske delegacije bio je obezbijeđen izmirski carski brod *Vapur-u-Humayun*. Mediji su izvještavali o ovoj posjeti. Predstavnik Savjetodavnog odbora Vlade, Turhan paša je sa delegacijom dočekao posjetioce iz Crne Gore. Potom je sultan u čast Crnogoraca priredio banket. Zanimljivo je pomenuti da su na tom banketu sa lijeve i desne strane Abdul Hamida sjedjeli knjeginja Milena i knjaz Nikola. Banketu i članovima crnogorske delegacije se pridružio i Mitar Bakić, crnogorski poslanik u Carigradu. Atmosferu večeri su uljepšali sinovi dvojice vladara izvođenjem muzičkih numera. Crnogorski princ Mirko i sultanov sin Burhanedin su svirajući zabavljali goste. Crnogorska delegacija je bila oduševljena kada je princ Burhanedin odsvirao crnogorsku himnu.¹¹

Knjaza je posebno obradovalo to što mu je sultan saopštio da je Burhanedin efendija, svom ocu lično predložio i dao da čuje crnogorsku himnu, nakon čega su se složili da se ista odsvira crnogorskoj delegaciji.¹²

Nakon ručka organizovanog u knjaževu čast, priređena je svečana parada flote na obali Emirgijana. Na splavu koji je za tu priliku pripremio Ministarstvo pomorstva (Bahriye Nezareti) pripremljen je vatromet koji je napravio zadivljujući prizor na Bosforu.¹³ Sljedeći dan je pripremljen banket za medije. Tu su razmijenjene tople želje dvojice vladara, međusobne zahvalnosti

¹⁰ Tanja Jović, *Diplomatska predstavništva u knjaževini i kraljevini Crnoj Gori*, Narodni muzej Crne Gore, 2010, str. 169.

¹¹ Dr. Ugur Ozdan, *navedeni članak*, str. 17, 18.

¹² Sultan Abdülhamid, *Siyasi Hatıratım*, Dergah Yayınları, Istanbul 1999, s. 157.

¹³ Ikdam, 2. oktobar 1899, str. 2.

i ordenje. Nakon toga sultan je prisutnima podijelio vrijedne poklone.¹⁴

Po naređenju Abdul Hamida posjeta crnogorske delegacije je praćena u novinama.¹⁵

Mnogima od prisutnih bilo je čudno zašto je knjaz u delegaciji doveo i svog sina knjaza Mirka. Gavro Vuković to objašnjava tadašnjom situacijom u Makedoniji. Među evropskim silama razmišljalo se o tome da ova turska pokrajina dobije autonomiju i da na njenom čelu bude jedan hrišćanski princ. Knjaz Nikola se nadao da će se njegov sin dopasti sultanu i da bi mogao ući u izbor kandidata, u koji se mislilo da će ići grčki i bugarski princ. Mada, i sam Vuković navodi da je to bilo veoma delikatno pitanje koje nije bilo u prvom planu.¹⁶ Za posjetu knjaza Mirka su bile zainteresovane diplomate stranih zemalja u Carigradu, koje se nijesu mogle načuditi njegovom prisustvu.¹⁷

Na Cetinju se mislilo da bi zbog uspostavljenih dobrih odnosa dviju zemalja bilo korisno da knjaz Mirko postane sultanov ađutant. Knjažević je nosio titulu Vojvoda zetski, a u Zeti je tada bilo dosta naseljenih muslimana, pa se smatralo da bi takvo imenovanje imalo velikog uticaja među njima.¹⁸ Rezultat koji je trebalo ovim da se dobije je smirivanje napetosti na tom području, koja je nastala pripajanjem tih krajeva Crnoj Gori. Međutim, to su bile i ostale želje crnogorske vlade koja se morala zadovoljiti ne malim ustupcima.

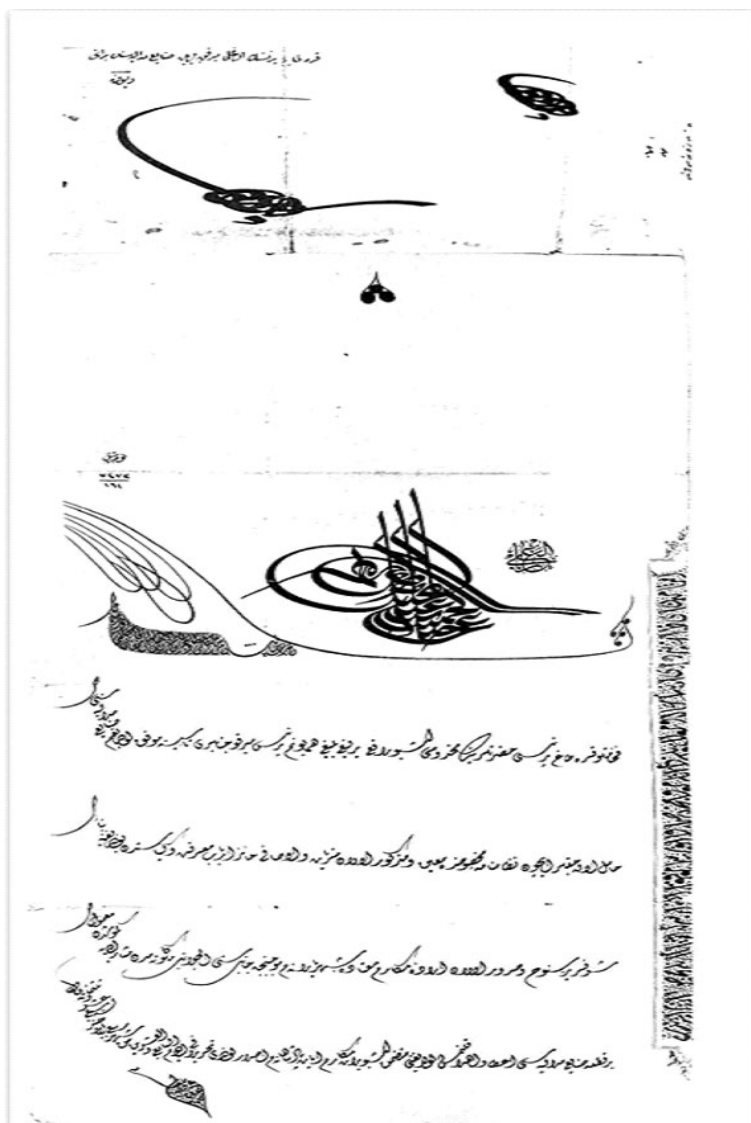
¹⁴ Dr. Ugur Ozđan, *navedeni članak*, str. 17, 18.

¹⁵ BOA, Dahiliye, Mektubi Kalemi (DH.MKT), 2242/92. (H. 28. Rebiulahir 1317/5. 09. 1899).

¹⁶ Vojvoda Gavro Vuković, „Knjažev put u Carigrad (iz memoara)“, *Zapisi*, god. I, knj. I, 4, 1927, str. 236.

¹⁷ *Isto*, str. 288.

¹⁸ Gavro Vuković, *navedeno djelo*, str. 630.

Kopija Berata za tursko odlikovanje koje je primio knjaz Mirko
(Osmanski Arhiv Vlade Republike Turske –
Başbakanlık Osmanlı Arşivi – BOA)

Gavro Vuković, blizak saradnik knjaza Nikole i ministar inostranih djela u vladi Crne Gore ovako opisuje sultanov doček crnogorske delegacije:

„Pred kapijom Ildiz palate bijaše uparadena četa Arnauta iz carske garde, s muzikom koja intoniraše crnogorsku himnu. Pod peronom, navrh stepenica od bijela mermera, zastrtih mekim ćilimom iz znamenite fabrike Eren – Kea, stojaše Sultan Hamid sam, a na dnu sa jedne i druge strane stojahu dvorani u galaparadi. Kad je Knjeginja sašla iz kola, Sultan se spustio nekoliko stepena, pozdravio se sa njom i Knjazom, pa je uzeo Knjeginju ispod ruke, proveo je kroz prostranu salu ispunjenu turskim velikašima, pa ju je uveo u drugi salon, pred čijim vratima stajaše Ferid-paša veliki vezir, Tefvik-paša, ministar inostranih djela, s ostalim ministrima. Najprije su ušli u salon sa gostima veliki vezir i ministar inostranih djela. Od knjaževe svite pozvao je mene, moju ženu, gospođicu Nenkom i ministra Bakića, našeg poslanika u Carigradu. Dvokrilna vrata zatvoriše se, Sultan predstavi Knjazu i Knjeginji v.vezira i ministra inostranih djela. Gospodar je njemu predstavio dvije gospe, mene i Bakića. On nas je poznavao od davnih vremena, stoga nam se sam primakao, ljubezno nam pružio ruku i udostojio sa nekoliko riječi. Zatim se opet povratio kod gosti i razgovarao se, poklanjajući veliku pažnju knjazu Mirku. Poslije audijencije od pola sata Sultan je uzeo Knjeginju ispod ruke i izašli su u veliki salon, gdje je nastalo predstavljanje svite. Po završetku te ceremonije izašlo se iz dvora i pošlo pred palatu. Uvezli smo se u lađu koja nas je odvela na Emirgijan, knjažev dvorac koji mu je Sultan darovao 1884. godine.“¹⁹

Knjeginja Milena je imala priliku da boravi Haremskoj rezidenciji. Predrasude koje je imala o Turcima su ublažene kada ju je u pomenutoj rezidenciji ugostila sultanova majka. U njenu čast su priređivane gozbe sa kafama, raznovrsnim voćem

¹⁹ Vojvoda Gavro Vuković, *navedeni članak*, str. 285.

i kolačima. Bila je i u prilici da upozna sultanove ćerke i supruge. Sultanova majka je hvalila Mileninu ćerku Stanu govoreći da je ljepotu naslijedila od majke, na što je knjaginja bila polaskana.²⁰

Knjaz Nikola se ovom prilikom sreo i sa Crnogorcima u Carigradu i duhovnim vođama. Napravio je posjete i palati Topkapi. Nakon što je posjetio Carsku riznicu i muzeje, krenuo je da obiđe Aja Sofiju, kao i turbe Sultana Mahmuda II. Poslije 11 dana posjete knjaz je sa delegacijom ispraćen ka Atini. Novine u Turskoj su veoma dobro propratile ovaj događaj. *Ikdam* je prenosio knjaževe izjave, a u listu *Malumat* su izašle fotografije knjaževskog bračnog para. Sljedećeg dana su u istom glasilu izašle fotografije princa Danila i njegove supruge. Pored listova na turskom jeziku, crnogorski listovi su prenosili zahvalnost za gostoljubivost sultana Abdul Hamida. Tri mjeseca nakon posjete, knjaz Nikola je slao telegrame zahvalnosti turskom suverenu za topli doček, kao i nadu u još bolje odnose dviju zemalja.²¹

Knjaz Nikola je ovom posjetom htio da utvrdi odnose koje Crna Gora ima sa Turskom. Takođe je imao i neka pitanja koja je htio da povede sa sultanom. Prema izvorima, interesovalo ga je da li će Turska da se digne na oružje ako Austrija proglasi aneksiju Bosne i Hercegovine, kao i da li bi tada prihvatila Crnu Goru u savez i pod kojim uslovima. Nadao se daljem širenju ka Hercegovini. Strahovao je i da će Austrija ili Italija dići albanski narod, koji je pod vlašću sultana, na ustanak. Interesovalo ga je da li bi u tom slučaju Crna Gora i Turska kao saveznici mogli ući u rat protiv njih. Smatrao je da bi se Crna Gora tada mogla teritorijalno proširiti. Povelili su razgovor i o crkvenim pitanjima kao što je izbor skopskog mitropolita. Vojvoda Gavro Vuković je kao ministar inostranih djela trebalo da razgovara sa velikim

²⁰ Dr. Ugur Ozdan, *navedeni članak*, str. 19.

²¹ *Isto*, str. 20.

معلومات

DRUGI LISTA NEKADAJIŠNJIH...
CROATIAN BUREAU OF THE PRESS...
CROATIAN BUREAU OF THE PRESS...

عدد ۱۰ [الرجوع إلى ۱۳۱۷]
عدد ۱۰ [الرجوع إلى ۱۳۱۷]
عدد ۱۰ [الرجوع إلى ۱۳۱۷]

خلافت مملکت اسلامیہ و دولت علیہ شاہیہ یک سابقہ جلیسنہ خدمت ادا
فرعون کا گھرانہ سکھ منصور اور فرعون کٹر اولاد - سرخسہ اسلامیہ دور -

تعمیراتی ۱۰ - پیر ہفتہ

تعمیراتی ۱۰ - پیر ہفتہ

ایضاً بلوں شرابہ ، نورہ شرقی اولاد امواع
آہستہ روای سوساہل ترین این عام نورہ
منگنہ معانی دور و غربت و زانہ شوق و شغف
آرستہ سوزی ابدیک ظرایف ، بکروز، اینتہ
چوہلی ، میراں ، ناطہ لہلی ، پٹا باقمیس،
فکاجیہ ، بیت ، کورسو ، برانڈوئی، کیرکین
واستار اوکرتن سرمرہ حوسنہ دلارنت
دوگنہ و مطوختن پارہہ شکندھن طراپہ،
طواریفہ سرائی رولی طرفہ پیدہی آفرینہ
پردارکرتن قنسی کوی ، لآلہن ، امانتلمری
گوتہ سنی سوساہل شاعرانہ قدر شیع
المنگہ ایدی

فرطیخ : بی سہ اعلیٰ تھیولا حشر تری

جلیسنہ شاعراہ سہاوتن ، چنگل
گوتہ لآلہن ، یک اولفٹن طاق سرمرستہن
واستویرتہ پارہہ ، سلایہ ، سلایہ ، ساطن
اھدکی قاطع خاکستہن وضمان این اشعہ
تکبیرا شاعرانہ ، فوہارن آبیہ طوہری
پوگنہن جزمہ پرتو فرما ہوا آکر سعفا
و خاندانی ما زکراتی ایہ مضمون ایدی
تہہ تیرکہ ہرجت ادا خرا ساطرہ سورہ
منجلی اولان اھتک بڑو و طریہ و فلا سور
و شغف کوکرتہ نیت شانی رضاعی و دوسراش
انگنہ و ممانک اعدت شیا و الحار ایہ انترای
اسانی شرقی بت و حیرت انگنہ ایدی

تھیول لیل و دواتہ جن، شوہولی آکر
شاہیانہ ام رال ہفتی یکرتن عموم
تیمہ سادہ پنداشی ایدھر کال شوہومرتک
تھاوی ایزر ہر و اسلال حضرت خلائقناہی
دماہیہ آتک اہ رفع پاکہ صاحب روزگار
المنگہ

جلوس جلوس حضرت خلائقناہی منابت
سلایہ سبہ اولاد ہونہ حقدہ ہر آکر شاہیان
بیورقنہ اولان انکاف لی ایمنافضہ و حسیبہ
سحابوق اولوزہ مہرمانہن طلیہ ریمتھاوی امر
فرمان حضرت پادشاہی بیورقنہ صاحبان
عقاری سلطہ حضرت خلائقناہی تواج اوکرتن
و کجیہی دھنی پانچہ سوانج تیردہہ آسنا
منطہ سلایہ پادشاہی فرات اہدہی عربیہ
خندہ سادہ احسان بورقنہ مانع اہہ حاجتہ
تکرتل احسان بورقنہ و صفیہ بیٹھاقوہ
تواج قلمش و ہورقنہ پانچہ سوانج تیردہہ
و عارضہ دعوات دھرمیہ حضرت خلائقناہی
کال خلس بال اہ رفع پاکہ مالانگنہ

لولان اولاد سادہ سدرت ، غنایت و عظمت
حضرت شہزادہ لالی ، گوہاروہ شہزادی
مہرمانہ و عارفہ اہہ سلام جلی لالہ شمسہ
مسویریہ شہرہ حکمرانیستہ ہر شمسہ
شتر ایمنگنہی عودہ کا کامی سوزر ایمنگہ
ایدی ، وراثت اھدی اولاد سا زینہ و منلہ
سزا اھدی گوگنہ شوق و سادہ ساطرہ
شککہ نکل ایدرک و شتر شندہ ساطرہ
لالان ، حاسل ہر ہرجمان اولادہ و اوت
و عوشیہ انتر کتاشیہ پرتو اولدہ ایدی

خوئی و انحصاری کاہنہ زینہ ایمنگنہ
مطوہرہ و فرادہ ہدی ہر مطوہرہ

صلوات اللہ علیہ وسلم

خلیفہ ذوات اکتسابہ پرتو تھیولہ
وزنست بی سٹو اشامین نازی بیولہ
(محمد مجید) خان نای اقصہ من
مفتخر تری پوگنہن و زمینت افزودہ
صالت جمعی (حیدریہ) جامع تورلا منندہ
ایضا آکر کتبہ شریف پاپی بیورقنہ
سکرہ کال ہر شوشان و شوکت و مزیدہ
اقتباسات اہدہ سراسر ہدیست انخوای
نورکارہ ہمداد و تھیولہ شرف و رفیع
و شندہ

ایہ مسودہ

شہر آیین سمرت قرنی

وردہ اسلامیہ و عجایب اولاد شوکتو
پیشتر ولی نیت ممانک حضرت اقصہ
حسرتنا کال فرات اہدہ کمال اہہ سرور
ممانک خلافت و سلطنت پارہہ کال شوکت
و احوال اوقاری روز بروزہ سادف اولان
اولوزہ و عفتنہ شام و اوجیہ ، قوم مانہ
ممانک حیات سیرا و سنی ہر شوہور
ایوزہ سوز پودنہ انسان سلطہ دوچار ہر
حیرت اوروزہ ہر ممانک لہل و روز طبع
وزن حضرت خلائقناہی کک شمسہ مانہ
گرمی ہفتی برصاح و احوال اقلہ فا اولان
اولوزہ ہر روزہ تو شمسہ ہدیہ پرتو اعدان
اوقرتن کراش عفتن و افسانہ سبب قرہ
دوچارہ ایہ بیون سادہ ساطرہ اسلامیہ
فرادہ ہدیہ پرتو اعدان اولان و اکی
کراش شمسہ زینہ شوخ و کراش ایدہ

ہر دھلی کئی کئی شوق ایہ ہوج
نورن کیشک اولان ایدان طغر آتک
شہر آیین سمرت قرنی استغالی ایوزہ سادہ
نور ہون ایوزہ اولاد نور ہمد و سوزہ
و ساطرہ شتر ایمنگنہ شوقی بیون اہہ
پرتو ایمنگنہ سبت اولان دھنی انخوای
کراش و شام طغر اولاد ہر حلوہ پتار
کراش و شام طغر اولاد ہر حلوہ پتار
کراش و شام طغر اولاد ہر حلوہ پتار
کراش و شام طغر اولاد ہر حلوہ پتار
کراش و شام طغر اولاد ہر حلوہ پتار

Članak koji govori o posjeti crnogorskoj knjazici i knjaginje
Carigradu od 1. 10. 1899. u novinama *Malumat*

vezirom o neriješenim granicama dviju zemalja, konsularnoj konvenciji, konvenciji za ekstradiciju, poštansko-telegrafskom ugovoru, o vodama Skadarskog jezera, njegovom mogućem isušivanju, kao i o pitanju Jadranske željeznice u Baru.²²

Turski izvori su kao glavne razloge ove posjete navodili poklon dvorca Emirgijan od strane sultana,²³ proslavu njegovog stupanja na prijesto, zahvalnost koju je crnogorska delegacija htjela da izrazi Osmanskoj banci zbog finansijske pomoći²⁴, kao i uspostavljanje kontakta pri otvaranju konzulata Turske u Kosovskom vilajetu.²⁵ Naravno da Porti nije bio cilj da na bilo koji način stavi do znanja turskom stanovništvu u zemlji da bi vladar jedne male zemlje na bilo koji način mogao da nešto zahtijeva, posebno u tako teškim trenucima po Osmansko carstvo.

Tokom saradnje, dvojica vladara su često razmjenjivala poklone. Vrijednost tih poklona, posebno onih koje je knjaz Nikola dobijao od sultana, govori kolika je želja postojala da se očuvaju dobri odnosi između dviju zemalja. Crnogorski vladar je kao najvrjedniji poklon dobio pomenuti dvorac Emirgijan, za čiju se dekoraciju i obnovu lično potrudio sam sultan. U ovoj zgradi je dugi niz godina bio smješten crnogorski konzulat.²⁶

„Knjažev dvor na Emirgijanu je suviše velik ali nije sazidan od krša ili opeka, već iz prekrštanih greda, između kojih praznine su dvorca bijelom bojom premazane. Prozori su česti i

²² Vojvoda Gavro Vuković, *navedeni članak*, str. 235, 236.

²³ BOA, Y.E.E, 46/124, (H. 06. Rebiulahir 1327./27. 04. 1909.) Ovdje je greška u dataciji dokumenta, treba 1317. godina. (14. avgust 1899).

²⁴ BOA, Yıldız, Perakende, Maliye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.ML), 19/7. (H. 23.Safer 1317./3. 07. 1899).

²⁵ BOA, Yıldız, Sadaret, Hususi Maruzat (Y.A.HUS), 399/68.(H. 28. Rebiulahir 1317./5. 09. 1899).

²⁶ Dr. Ugur Özdan, *navedeni članak*, str. 20.

veliki s velikim jednostavnim staklima, koja se odozdo na niže spuštahu. Dvor je na dva visoka boja, sa prostranim suterenom u kome može stati bataljon vojske, da se i ne primijeti. Podijeljen je na tri prostrana odjeljenja: selamluk ili salon za primanje, haremluk i odjeljenje između njih. Selamluk i haremluk nadneseni su nad morem i ispod njih prolaze pješaci. Redina je unesena unutra, ispred nje je taraca gvozdenim grijažem ograđena, ispunjena cvijećem i raznim izabranim biljem. U dvoru ima devedeset odjeljenja razne veličine, među kojima četiri velika salona od 10–15 metara dužine. Ima dva prostrana ulaska od po 18 metara dužine sa odgovarajućom širinom. Ispred njih su stepenice od bijelog mermera. Turska banja je sva od mermera. Pumpa na paru za izbacivanje vode je u gornjoj bašti. Ima zatim i staklena bašta za limune i nerandže. Jednom riječju sve je obilato i raskošno.“²⁷

Ovako je knjažev pratilac vojvoda Vuković opisao sultanov poklon crnogorskom vladaru.

Pošto se 1896. godina planirala kao godina druge knjaževe posjete, Abdul Hamid je i prije njenog ostvarenja 1899. naložio da se u carskom brodogradilištu Tersane-i Amire izradi jedan manji brod za crnogorskog vladara, kojim će moći da plovi Skadarskim jezerom i Rijekom Crnojevića. Godine 1899. u Crnu Goru je kao poklon poslata jahta „Timsah“, kod Crnogoraca poznata pod nazivom „Zmaj“. Predata je vlastima u barskoj luci. Ovaj brod je vrijedio 9 hiljada lira. Crnogorski vladar je turskom sultanu kao svoju želju pominjao i brod „Zaza“. Taj je brod bio u posjedu ambasadora u Londonu. Novembra 1904. sultan ga je otkupio za 13.870 lira i poslao na poklon Nikoli I. Dolaskom u Crnu Goru brod je preimenovan u „Rumija“. Omiljeni pokloni koje je crnogorski knjaz dobijao od sultana su bili i čistokrvni arapski konji odgajani u Anadoliji.

²⁷ Vojvoda Gavro Vuković, *navedeni članak*, str. 286.

Dvorac Emirgijan

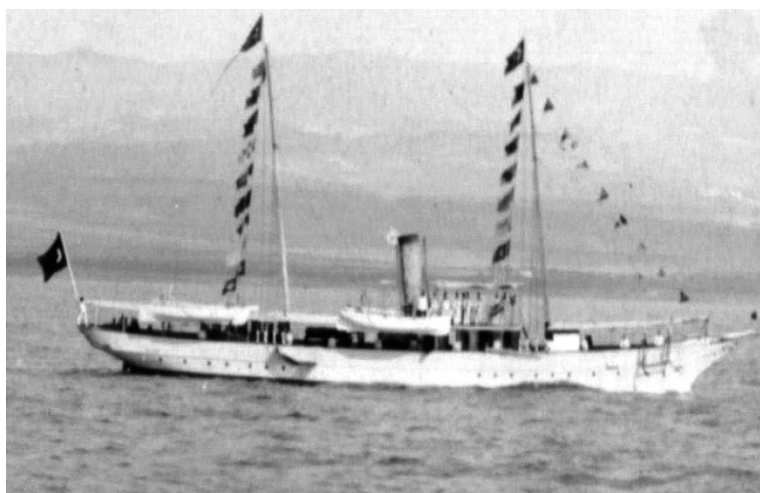
(Arhiv Istanbul Univerziteta – İstanbul Üniversitesi'nin Arşivi)

Pomenućemo i ordenje koje je knjaz dobio od turskog dvora: Orden časti, koji je među najvećim odlikovanjima koje sultan daje (poslat 1886. na Cetinje da se uruči knjazu), Orden zahvalnosti (uručen prilikom druge posjete Carigradu 1899) Odlikovanja su uručena i knjaginji Mileni koja je dobila Orden humanosti, kao i princu Mirku koji je odlikovan Zlatnom medaljom.²⁸

Prilikom ove posjete sultan je delegaciji poklonio i autentične turske proizvode kao što su tepisi, tkanine, sedžade fabrike Hereke²⁹ (to su skupocjeni proizvodi fabrike udaljene 60 km od Istanbula, koje su proizvodili Jermeni).

²⁸ Dr. Ugur Ozdan, *navedeni članak*, str. 20, 21, 22.

²⁹ BOA, Yıldız, Mütenevvi Maruzat (Y.MTV), 194/19. (H. 05. džemazijelevvel 1317/11. 09. 1899)

Jahta „Timsah“ kod Crnogoraca poznata kao „Zmaj“
poklon Abdul Hamida II, knjazu Nikoli
(Arhiv Istanbul Univerziteta – İstanbul Üniversitesi'nin Arşivi)

Dobri odnosi dva dvora su i kasnije održavani, tako da je sultan na ženidbe knjaza Danila, prestolonasljednika, kao i knjaza Mirka slao svoja izaslanstva, da prisustvuju svečanostima.³⁰

Sve ovo je uticalo i na češće slanje đaka u Carigrad na školovanje. Prije druge knjaževe posjete izvori bilježe da 1897. godine na Mekteb – i Sultani obrazovanje stiče 21 crnogorski đak. Svega četiri godine kasnije u istoj školi uče 132 đaka iz Crne Gore. Takođe, veliki broj Crnogoraca je radio u Turskoj, tako da je u drugoj polovini 19. vijeka samo u Carigradu radilo 4.000 ljudi iz Crne Gore.³¹

³⁰ Dr Lazar Tomanović, *50 godina na prestolu Crne Gore 1860–1910*, Državna štamparija, Cetinje, 1910, str. 38.

³¹ Dr Rahman Ademi, *Osmanski izvori o osmansko-crnogorskim odnosima za vrijeme Abdul Hamida II, Crna Gora i Osmansko carstvo* (zbornik), Matica crnogorska, Podgorica, 2017, str. 549, 560.

Jahta „Zaza“ po dolasku u Crnu Goru dobila ime „Rumija“ drugi je brod koji je crnogorski knjaz dobio na poklon od turskog sultana (Narodni Muzej Crne Gore – Muzej kralja Nikole)

Pored svih laskanja između dvojice vladara, jasno je da je cilj obojice bio da što više poprave političku situaciju svojih zemalja u tom periodu. Kao što je navedeno, Turska je bila u veoma lošoj poziciji nakon Berlinskog kongresa. Crna Gora i Srbija su dobile nezavisnost, Bosna i Hercegovina je okupirana od strane Austrougarske. Uprkos tome ovo je period koji je bio veoma značajan za dvije zemlje, posebno u ekonomskom smislu. Zahvaljujući prekidu neprijateljstava i stalnog rata preko tri decenije, Crna Gora je prvi put u istoriji imala šansu da se okrene unutrašnjim pitanjima kojih je uistinu bilo mnogo.

**Korišćeni fondovi Osmanskog arhiva Vlade Republike Turske
Istanbul (Başbakanlık Osmanlı Arşivi - BOA):**

- Dahiliye, Mektubi Kalemi (DH.MKT);
- Yıldız, Esas Evrakı (Y.E.E);
- Yıldız, Sadaret, Hususi Maruzat (Y.A.HUS);
- Yıldız, Mütenevvi Maruzat (Y.MTV);
- Yıldız, Perakende, Maliye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.ML);
- Yıldız, Perakende, Name-i Hümayunlar (Y.PRK.NMH).

Korišćene turske novine:

- *İkdam*, 2. oktobar 1899. str. 2

Korišćena literatura:

- Ademi Dr Rahman, „Osmanski izvori o osmansko-crnogorskim odnosima za vrijeme Abdul Hamida II“, *Crna Gora i Osmansko carstvo* (zbornik), Matica crnogorska, Podgorica, 2017
- Jilmaz Dr Salih, Osmansko – crnogorski odnosi za vrijeme Abdul Hamida II, *Crna Gora i Osmansko carstvo* (zbornik), Matica crnogorska, Podgorica, 2017
- Jović Tanja, *Diplomatska predstavništva u knjaževini i kraljevini Crnoj Gori*, Narodni muzej Crne Gore, 2010.
- Ozdan Dr Ugur, Tursko crnogorski odnosi u vrijeme Sultana Abdulhamida i Knjaza Nikole, *Revija Forum, Zbornik izlaganja sa Okruglog stola o crnogorsko-turskom kulturološkom i ukupnoci-vilizacijskom prožimanju* (Podgorica, 16. maja 2009), Podgorica
- Raspopović M. Radoslav, *Diplomatija Crne Gore 1711–1918*, Podgorica – Beograd, 1996
- Tomanović Dr Lazar, *50 godina na prestolu Crne Gore 1860–1910*, Državna štamparija, Cetinje, 1910.
- Vuković Gavro, *Memoari vojvode Gavra Vukovića*, Cetinje, Obod, 1996.
- Vuković vojvoda Gavro, „Knjažev put u Carigrad“ (iz memoara), *Zapisi*, god. I, knj. I, 4, 1927.